

Boplats vid Dingtuna prästgård

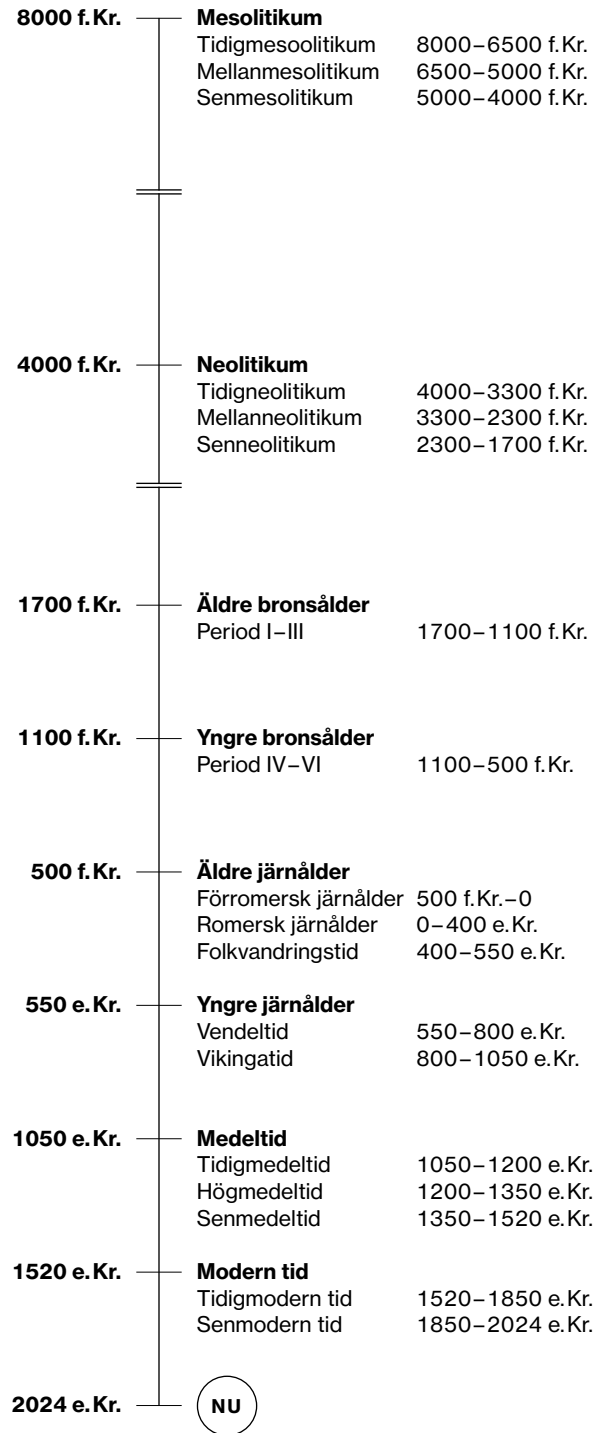
Utredning inför nybyggnation

ARKEOLOGISK UTREDNING

Dingtuna prästgård 1:1
Dingtuna socken
Västerås kommun
Västmanlands län
Västmanland

MAUD EMANUELSSON

ARKEOLOGISK
PERIODINDELNING
FRÅN
STENÅLDER
TILL
NUTID

Boplats vid Dingtuna prästgård

Utredning inför nybyggnation

Arkeologisk utredning

Dingtuna prästgård 1:1
Dingtuna socken
Västerås kommun
Västmanlands län
Västmanland

MAUD EMANUELSSON

Denna publikation har framställts av ett företag
vars miljöledningssystem är certifierat enligt ISO 14001
av Svensk Certifiering Norden AB

STIFTELSEN KULTURMILJÖVÅRD
PILGATAN 8D
721 30 VÄSTERÅS

Tel: 021-80 62 80
E-post: info@kmmmd.se

WWW.KMMD.SE

© Stiftelsen Kulturmiljövård 2024

Samtliga foton av Maud Emanuelsson.

OMSLAG

Vy över utredningsområdet från nordost.

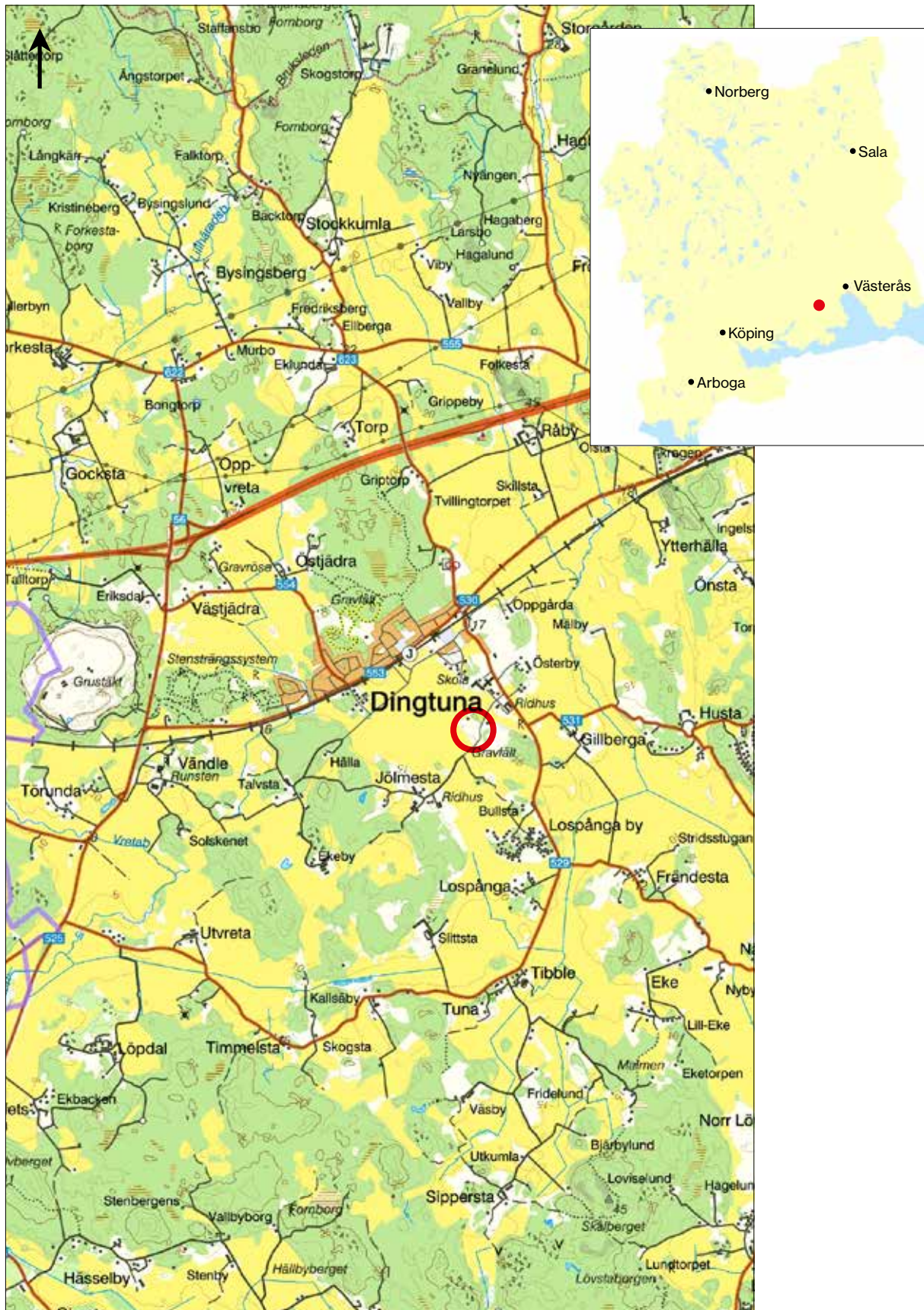
Upphovsrätt, där inget annat anges, enligt Publik Licens 4.0 (CC BY)
<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

Lantmäteriets kartor omfattas inte av ovanstående licensiering.
Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Medgivande 5135467.

ISBN 978-91-8041-230-8

INNEHÅLL

Sammanfattning	5
Bakgrund	7
Ärendet	7
Natur- och kulturmiljö	7
Metod och genomförande	8
Utredningsresultat	10
Fynd	13
Utvärdering	13
Referenser	14
Tekniska och administrativa uppgifter	15
Bilagor	16
Bilaga 1. Schakttabell	16
Bilaga 2. Anläggningstabell	17
Bilaga 3. Fyndtabell	17
Bilaga 4. Vedartsanalys	18
Bilaga 5. ¹⁴ C-analys	19

Figur 1. Utredningsområdet markerat med en röd ring. Utdrag ur Terrängkartan. Skala 1:50 000.

SAMMANFATTNING

Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) har utfört en arkeologisk utredning inom del av fastigheten Dingtuna prästgård 1:1 utanför Dingtuna tätort. Utredningen har resulterat i ett boplatssområde (L2024:35) och en härd (L2024:36). Boplatssområdet består av två stolphål med inbördes avstånd av 2,60 meter samt en härd. Härden är ¹⁴C-daterad till yngre romersk järnålder. Cirka 60 meter öster om boplatssområdet är härd L2024:36 belägen. Den har ¹⁴C-daterats till äldre romersk järnålder.

Båda lämningarna har registrerats i Kulturmiljöregistret (KMR) som *fornlämning*. Fornlämningar är skyddade enligt Kulturmiljölagen och inga ingrepp får göras utan länsstyrelsens tillstånd.

Därtill påträffades två röjningsrösen och en sotfläck. Dessa registreras ej i KMR.

Tabell 1. Nyregistrerade lämningar i Kulturmiljöregistret (KMR).

Lämningstyp	Fornlämning	Möjlig fornlämning	ÖKL	Ingen antikvarisk bedömning	Kommentar
Boplatssområde	1	–	–	–	L2024:35
Härd	1	–	–	–	L2024:36
Röjningsröse	–	–	–	–	Registreras ej i KMR
Sotfläck	–	–	–	–	Registreras ej i KMR

Bakgrund

Ärendet

Fyra nya tomter planeras att byggas inom del av fastigheten Dingtuna prästgård 1:1, beläget knappt 500 meter sydsydväst om Dingtuna kyrka. Närområdet är rikt på fornlämningar varför Länsstyrelsen i Västmanlands län beslutade om en arkeologisk utredning inför arbetsföretaget. Syftet var att ta reda på om fornlämningar berördes samt att preliminärt avgränsa dessa inom utredningsområdet.

Resultatet ska kunna användas av Länsstyrelsen vid fortsatt tillståndsprövning samt utgöra ett underlag inför eventuella kommande arkeologiska åtgärder. Det ska även kunna användas som underlag i privatpersonens planering.

Utredningen skulle utföras som sökschaktning med hjälp av grävmaskin där 3–5 % av ytan skulle beröras.

Utredningsområdet

Utredningsområdet omfattar omkring 11 000 m² och består av gräsbevuxen äldre odlings- och hagmark med ställvis rikt inslag av block. I det norra partiet finns ett flertal större dumphögar med jord, betong, tegel, markplattor med mera. Dumphögarna har funnits tillräckligt länge för att björkträd börjat växa på dem.

Utredningsområdet omges i väster av brukad åkermark, i norr fortsätter den öppna gräsbevuxna marken och i öster och söder avgränsas det av en asfalterad mindre väg. Höjden över havet är 15–20 meter. Undergrunden består enligt Sveriges geologiska undersökning (SGU) av postglacial lera med hög blockfrekvens.

Natur- och kulturmiljö

I Dingtuna finns ett stort antal ovan mark synliga fornlämningar i form av gravfält, gravar, stensträngssystem och hållristningar. Dessa dateras huvudsakligen till järnålder. Enstaka rösen, skärvtenshögar och hållristningar antyder bosättning på höjdryggar redan under bronsålder.

Alldeles öster om utredningsområdet, på andra sidan vägen, finns ett hägnadssystem som delvis löper runt gamla åkerytor, vissa av fossil karaktär (KMR). Öster därom finns ett större gravfält, ytterligare gravfält finns norr om detta i ett nord-sydligt stråk. Det är rimligt att anta att hägnadssystemen och gravfälten hör ihop med idag okänd bebyggelse (Svedberg 1999).

I förhållande till antalet kända gravar och hägnader är antalet kända boplatser i närområdet få. Dessa syns inte ovan mark utan framkommer först i samband med exploatering av mark, i de flesta fall nybyggnationer. Omkring 80 meter norr om utredningsområdet fanns boplatsområde L2019:3198. Boplatserna bestod av kulturlager, tio härdar och ett stolphål. Lämningen har ¹⁴C-daterats till romersk järnålder (Andersson 2020). Cirka 600 meter nordväst om denna boplatserna fanns boplatserlämningar i åkermark som också ¹⁴C-daterats till romersk järnålder (L2002:8841) (Svensson Henniuss 2010; Harrysson 2015). En kilometer nordnordost samt en kilometer åt öster om utredningsområdet har två mindre boplatserområden undersökts i samband med nedläggande av optokabel. Ett stolphål ¹⁴C-daterades till äldre romersk järnålder (L2004:2333 och

L2004:1844) (Schmidt Wikborg 2002). I samtliga fall har boplatslämningarna bedömts höra till utkanten av en större, ännu okänd, boplat.

En grav vid Österby undersöktes 2005 inför nybyggnation. Den bestod av ett brandlager med ben från människa och oidentifierat djur. Spridda stenar i anslutning till graven tolkades som rester efter en överbyggnad. Träkol från brandlagret ¹⁴C-daterades till vendeltid (L2002:6359) (Hallgren 2006).

Metod och genomförande

Sökschakt grävdes skiktvis ner till anläggningsnivå eller undergrund med hjälp av grävmaskin. Schakten var mellan 5 och 25 meter långa och två skopbredder breda (2,6–3,0 meter). Schaktdjup var generellt 0,35–0,40 meter. Fler schakt grävdes i utredningsområdets nordvästra del för att preliminärt avgränsa nypåträffad fornlämning. Sammanlagt har drygt 700 m² undersökts, vilket motsvarar drygt 6% av den totala ytan. Anläggningar har typbestämts i plan och dokumenterats med foto och beskrivning i text. Schakt, anläggningar, block och dumpmassor har mätts in med RTK-GPS för vidare bearbetning i Intransis och ArcGis Pro. Träkol från ytan samlades in från två härdar. Kolet vedartsbestämdes av Ulf Strucke/Antraco och ¹⁴C-daterades vid Ångströmlaboratoriet vid Uppsala universitet. Förhistorisk keramik från ytan av ett stolphål har tillvaratagits. Dessa bedömdes vara i så fragmentariskt skick att de skulle skadas mer av att ligga kvar än omhändertas. Stolphålet med keramiken undersöktes inte varför fler fragment kan ligga kvar längre ner i stolphålet. Utredningsområdet och arbetets fortskridande har dokumenterats med digitala fotografier. Samtliga schakt återfylldes efter fältarbetets slut.

Figur 3. Norra delen av utredningsområdet. Foto från väster.

Figur 4. Södra delen av utredningsområdet. Foto från norr.

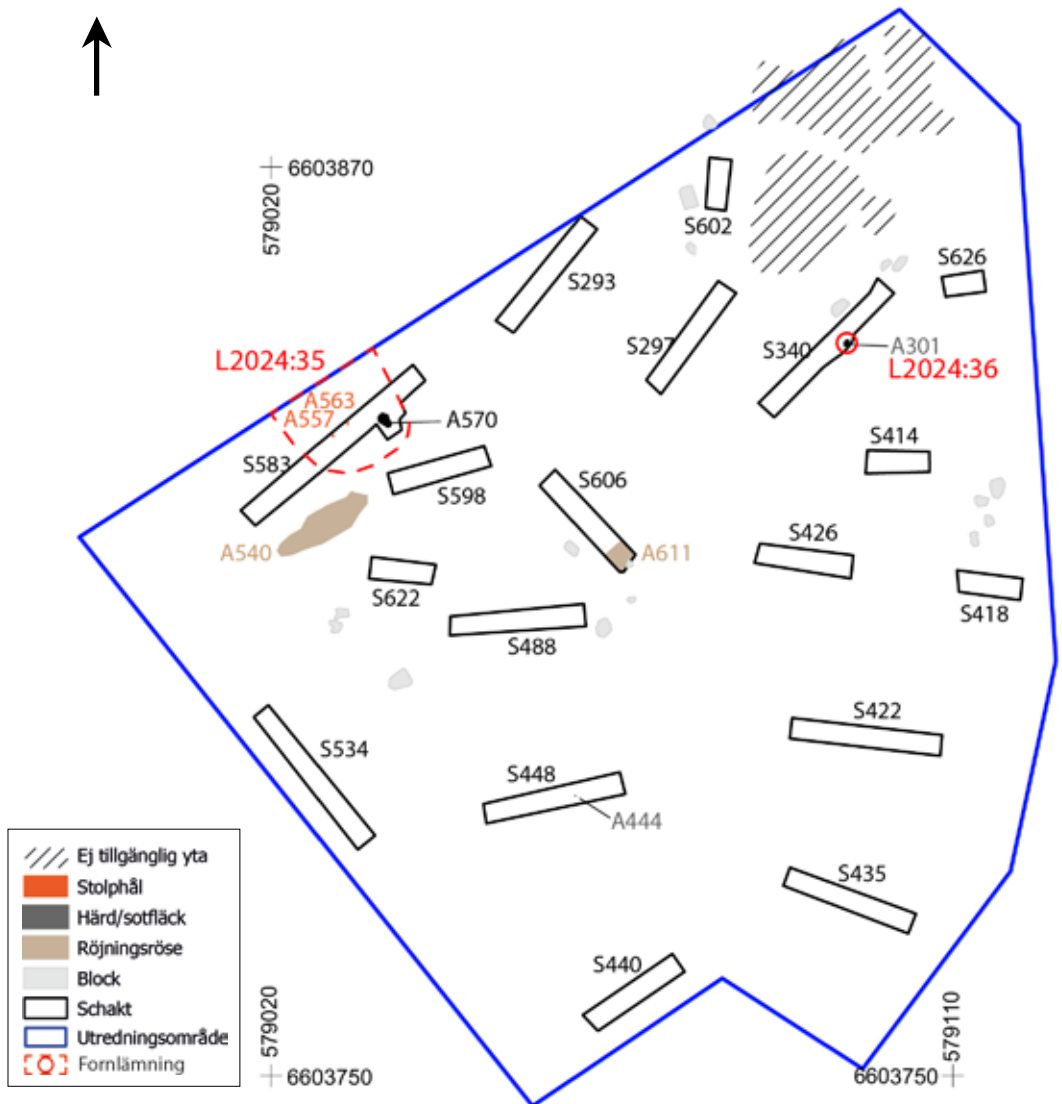
Figur 5. Västra delen av utredningsområdet. Foto från nordost.

Utredningsresultat

En härd och ett boplatssområde påträffades. Boplatssområdet är avgränsat åt söder och väster. Det bedöms fortsätta åt nordväst utanför utredningsområdet. Dessa lämningar har registrerats som *fornlämning* i KMR. Därtill påträffades två röjningsrösen, varav ett var synligt ovan mark (A540 och A611), och en sotfläck (A444). Röjningsrösen bedöms inte ha någon hög ålder och sotfläcken var kraftigt sönderplöjd. De har inte registrerats i KMR.

Lämningsnr	Lämningstyp	Antikvarisk bedömning	Kommentar
L2024:35	Boplatssområde	Fornlämning	A557, A563 och A570
L2024:36	Härd	Fornlämning	A301
A444	Sotfläck	–	–
A540	Röjningsröse	–	–
A611	Röjningsröse	–	–

Tabell 2. Samtliga påträffade lämningar inom utredningsområdet.

Figur 6. Schakt- och anläggningsplan samt nyregistreringar i KMR. Skala 1:1 000.

Boplatsområde L2024:35

Inom en radie av tio meter påträffades två stolphål och en härd. Stolphålen är runda och 0,25 meter i diameter med ett inbördes avstånd av 2,5 meter. I ytan på stolphål A563 fanns sex små skärivor förhistorisk keramik (F1). De två stolphålen kan utgöra del av ett stolphus. Härd A570 är minst 2,30 meter lång och 1,50 meter bred med riklig förekomst av sot, kol och skärvsten i ytan. Leran, i vilken härden är nedgrävd i, är eldpåverkad och rödbränd (i härdens nordöstra del). Härden ¹⁴C-daterades till yngre romersk järnålder (251–413 e.Kr. kal. 2 sigma).

Figur 7. Boplatsområde L2024:35 med härd A570 i förgrunden. Stolphål A563 anas med en trästicka nära den högra schaktkanten. Vid trädet syns röjningsröse A540. Foto från nordost.

Figur 8. Stolphål A557 och A563 markerade med trästickor. Foto från sydost.

Härd L2024:36

Härden är minst 1,15 × 0,70 meter stor. Fyllningen består av svart lera med inslag av sot, träkol och skärvstenar. Den har ¹⁴C-daterats till äldre romersk järnålder (83–236 e.Kr. kal. 2 sigma).

Figur 9. Härd L2024:36 (A301). Foto från nordväst.

Sotfläck A444

0,20 × 0,10 meter stor och 0,01 meter djup. Fyllning av sot och kol. En kotand (F2) tillvaratogs men gallrades efter registrering. Ett litet fragment obränt ben observerades vid schaktning.

Röjningsröse A540

Omkring 13,40 × 2,50–3,90 meter stort med upplagd sten i ett till två skikt, stenstorlek cirka 0,60–1,2 meter i diameter. Ett markfast block i nordost. Rundade till skarpkantade stenar, delvis övermossade eller bevuxna med lavar.

Röjningsröse A611

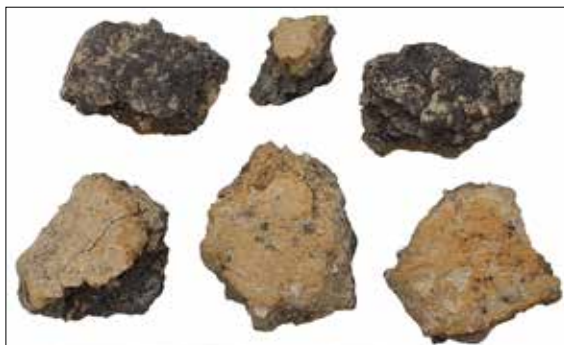
Röjningsröse ej synligt ovan mark. Beläget vid markfast block. Stenstorlek 0,15–0,25 meter i diameter, rundade stenar. Minst 3 × 3 meter stort.

Fynd

Förhistorisk keramik

Förhistorisk keramik (F1) påträffades i ytan av stolphål A563. De består av sex fragment varav två är mynningsbitar. Godset är bränt i öppen eld med oxiderad miljö och har rödaktig utsida och svart insida. Det är magrat med grovkornig kvarts upp till 2 mm i diameter. Skärvornas tjocklek uppgår till 10 mm.

I sotfläck A444 påträffades en obränd tand från nöt (F2). Detta fynd har gallrats.

Figur 10. Keramik (F1). Skala 1:1.

Figur 11. Keramik in situ.

Figur 12. Tand från nötdjur (F2). Skala 1:1.

Tolkning

Boplatsområdet och härden bör i första hand ses ihop med det boplatsoområde som ligger 100 meter åt norr (L2019:3198). Tillsammans faller de väl in i den lokala kända, äldre järnåldersmiljön med boplatser i åkermark och gravar och stora stensträngssystem i skogsmark. Åkerboplatser från äldre järnålder är vanligt förekommande och en effekt av ett högre exploateringsstryck på åkermark än andra typer av markslag.

Utvärdering

Utredningen har i stort genomförts enligt undersökningsplan. Fältarbetet genomfördes under gynnsamma förutsättningar varför en något högre andel av utredningsområdet har sökschaktats än planerat.

Referenser

- Andersson, K. 2020. *Ett härdområde i Dingtuna*. Arkeologisk förundersökning. Boplotsområde L2019:3198. Dingtuna prästgård 1:1. Dingtuna socken. Västerås kommun. Västmanlands län. Arkeologistik rapport 2020:24.
- Hallgren, A-L. 2006. *Dingtuna-Österby. En vendeltida brandgrav*. Arkeologisk undersökning. RAÄ 709. Dingtuna-Österby 1:15. Dingtuna socken. Västmanland. Stiftelsen Kulturmiljövård rapport 2006:54.
- Harrysson, I. 2015. *Härdar och stolphål i Dingtuna socken. Del av en romersk järnåldersplats*. Arkeologisk förundersökning i avgränsande syfte. Fornlämning Dingtuna 753:1 och 756:1. Österby 1:2. Dingtuna socken. Västerås kommun. Västmanland. Stiftelsen Kulturmiljövård rapport 2015:4.
- Schmidt Wikborg, E. 2002. *Optokabel genom Dingtuna. Förhistoriska boplatser och gravfält*. Arkeologisk förundersökning. Västmanlands läns museum, kulturmiljöavdelningen rapport 2000:03.
- Svedberg, Å. 1999. *Dingtuna*. Arkeologisk utredning. Dingtuna klockargård 1:1. Dingtuna socken. Västmanland. Riksantikvarieämbetet UV Uppsala rapport 1999.
- Svensson Hennius, J. 2010. *Nybyggen vid Dingtuna kyrka. Boplatslämningar och sentida odling*. Särskild arkeologisk utredning. Österby 2:1. Dingtuna socken. Västerås kommun. Västmanlands län. SAU rapport 2010:21.

TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

<i>Stiftelsen Kulturmiljövård projektnr:</i>	KM22160
<i>Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:</i>	431-1194-2022, 2023-04-28
<i>Kulturmiljöregistret uppdragsnr:</i>	202202300565
<i>Typ av undersökning:</i>	Arkeologisk utredning
<i>Undersökningsperiod:</i>	17-18 oktober 2023
<i>Personal:</i>	Maud Emanuelsson (projektledare) Jan Ählström
<i>Landskap:</i>	Västmanland
<i>Län:</i>	Västmanland
<i>Kommun:</i>	Västerås
<i>Socken:</i>	Dingtuna
<i>Fastighet:</i>	Dingtuna prästgård 1:1
<i>Koordinater:</i>	X 6603821 / Y 578994 (västra hörnet)
<i>Koordinatsystem:</i>	SWEREF 99 TM
<i>Höjdsystem:</i>	RH 2000
<i>Inmätningssmetod:</i>	RTK-GPS
<i>Dokumentationshandlingar:</i>	Inga utöver denna rapport.
<i>Fynd:</i>	Fyndet FI förvaras på KM i väntan på beslut om fyndfördelning.

Bilaga 1. Schakttabell

Schakt	Area (m ²)	Djup (m)	Beskrivning
293	48,85	0,25–0,50	0,25 m matjord. Undergrund lera. Tre block, ca 1,0 m i diam, samt flera mindre block. Viss förekomst av tegel.
297	45,42	0,40	0,25 m matjord. Undergrund lera. Tre block, ca 0,60–1,0 m i diam, samt ett flertal mindre block.
340	61,37	0,40	0,25 m matjord. Undergrund lera. Två block, ca 1,0 m i diam, samt flertal mindre block. Härd A301.
414	23,90	0,25–0,50	0,20 m matjord. Undergrund lera. Ett block, 0,70 m i diam.
418	23,97	0,20–0,40	0,25 m matjord. Undergrund lera. Sten och block (upp till 0,80 m i diam) i hela schaktet. Mycket svårschaktat.
422	54,99	0,40	0,25 m matjord. Undergrund lera.
426	36,26	0,35	0,25 m matjord. Undergrund lera. Dräneringsdike.
435	47,60	0,40	0,25 m matjord. Undergrund lera.
440	40,59	0,35	0,25 m matjord. Undergrund lera. Två block, 0,40 m i diam. Ett stenlyft, 0,50 i diam.
448	52,15	0,40	0,25 m matjord. Undergrund lera. Ett block 0,50 m i diam.
488	48,68	0,30–0,40	0,25 m matjord. Undergrund lera. Två block, 0,80 resp. 1,5 m i diam. Tre mindre block, 0,40 m i diam. Sotfläck A444. F2 obränd djurtand.
534	60,52	0,30	0,25 m matjord. Undergrund lera.
583	95,19	0,30	0,25 m matjord. Undergrund lera. Block och sten i väster. Fyra block, ca 0,80 m i diam. Stolphål A557 och A563. Härd A570. F1, förhistorisk keramik.
598	37,98	0,35	0,20 m matjord. Undergrund lera. Tre block, 0,40–0,80 m i diam. Handsmidd spik i övergång matjord/undergrund.
602	18,91	0,40	0,20 m matjord. Undergrund lera. Röjningsröse A611.
606	47,40	0,40	0,25 m matjord. Undergrund lera.
622	23,52	0,40	0,20 m matjord. Undergrund lera.
626	14,88	0,35	0,20 m matjord. Undergrund lera.

Bilaga 2. Anläggningstabell

Anl nr	Typ	Längd (m)	Bredd (m)	Beskrivning
301	Härd	1,15	0,70	Svart lerfyllning med sot, kol och skärersten. L2024:36.
444	Sotfläck	0,20	0,10	Svart lerfyllning med sot och kol. 0,01 m tjock. F2 obränd djurtand. Obränt ben iakt-togs vid schaktning.
540	Röjningsröse	13,40	2,50–3,90	Block i en till två skikt, 0,60–1,20 m i diam. Rundade till skarpkantade, delvis över-mossade och bevuxna med lavar. Markfast block i NÖ.
557	Stolphål	0,25	0,25	Grå lerfyllning med en liten skörbränd sten i ytan. Del av L2024:35.
563	Stolphål	0,25	0,25	Grå lerfyllning med två rundade stenar (0,05 m i diam) och keramik i ytan, F1. Del av L2024:35.
570	Härd	2,30	1,50	Svart lerfyllning med riklig förekomst av sot, kol och skärersten. Sex stenar, ca 0,20 m i diam. Eldpåverkad undergrund i NÖ (rödbränt). Del av L2024:35.
611	Röjningsröse	3,00	3,00	Sten, 0,15–0,25 m i diam, vid markfast block. Ett till två skikt. Ej avgränsat.

Bilaga 3. Fyndtabell

Fnr	Sakord	Material	Antal	Antal fragment	Vikt (g)	Gallrad
1	Kärl	Keramik	1	6	16,0	Nej
2	Ben	Obränt ben	1	–	6,9	Ja

Antraco

vedartsanalys

Projektid 2761

Västmanland, Västerås kommun, Dingtuna socken. Dingtuna prästgård 1:1, L2024:36, Härd

Härd, A301, PK 1

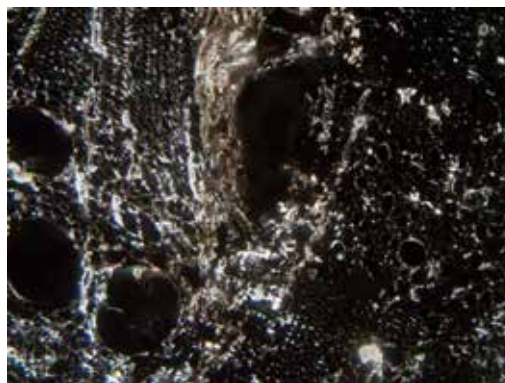

Provet innehöll fragment av asp samt finfördelat träkol som vid granskning även det till stor del var av asp. Resterande material kom från spridd porigt lövträd och registreras som cf Populus sp. Veden kommer från ung stam eller klenare gren. Egenåldern under 30 år.

Vikt (g)	Analyserad vikt (g)	Fragment	Analyserat antal	Asp
5,9	3,0	Över 200	30	30

Västmanland, Västerås kommun, Dingtuna socken, Dingtuna prästgård, L2024:35, Boplatsoområde

Härd, A570, PK 2

L

Provet rensades från små klumpar av silt. I dessa förekom rikligt med finfördelat träkol av ek. Eken kom i sin helhet från ung stam eller gren.

Vikt (g)	Analyserad vikt (g)	Fragment	Analyserat antal	Ek
8,0	3,9	Över 200	30	30

Uppsala 2024-03-18

UPPSALA
UNIVERSITET

Ångströmlaboratoriet
Tandemlaboratoriet

Kol-14 gruppen

Besöksadress:
Ångström Laboratoriet
Lägerhyddsvägen 1

Postadress:
Box 529
751 21 Uppsala

Telefon:
018 – 471 3124

Hemsida:
<http://www.tandemlab.uu.se>

E-post:
radiocarbon@physics.uu.se

Maud Emanuelsson
Stiftelsen Kulturmiljövård
Stora Gatan 41
722 12 VÄSTERÅS

Resultat av ¹⁴C datering av träkol från KM22160, Dingtuna prästgård 1:1, Dingtuna socken, Västmanland. (p 5780)

Förbehandling av träkol:

1. Synliga rottrådar borttages.
2. 1 % HCl tillsätts (10 h, under kokpunkten) (karbonat bort).
3. 1 % NaOH tillsätts (10 h, under kokpunkten). Detta steg upprepas tills den lösliga delen inte längre är mörkfärgad.

Löslig fraktion fälls genom tillsättning av konc. HCl. Fällningen som till största delen består av humusmaterial, tvättas, torkas och benämns fraktion SOL. Olöslig del, som benämns INS, består främst av det ursprungliga organiska materialet. Denna fraktion ger därför den mest relevanta åldern. Fraktionen SOL däremot ger information om eventuella föroreningars inverkan.

Före mätningen av ¹⁴C-innehållet i acceleratoren förbränns det tvättade och intorkade materialet, surgjort till pH 3, till CO₂-gas som i sin tur grafiteras genom en Fe-katalytisk reaktion. I den aktuella undersökningen har fraktionen INS daterats.

RESULTAT

Labnummer	Prov	δ ¹³ C‰ V-PDB	¹⁴ C ålder BP
Ua-82208	PK1 KM22160 L2024:36	-26,3	1 877 ± 30
Ua-82209	PK2 KM22160 L2024:35	-25,8	1 715 ± 30

Med vänliga hälsningar

**Maximilian
Schmidt**

Digitally signed by Maximilian Schmidt
DN: cn=Maximilian Schmidt, c=SE,
o=Uppsala universitet,
email=maximilian.schmidt@physics.uu.se
Date: 2024.03.20 09:28:22 +01'00'

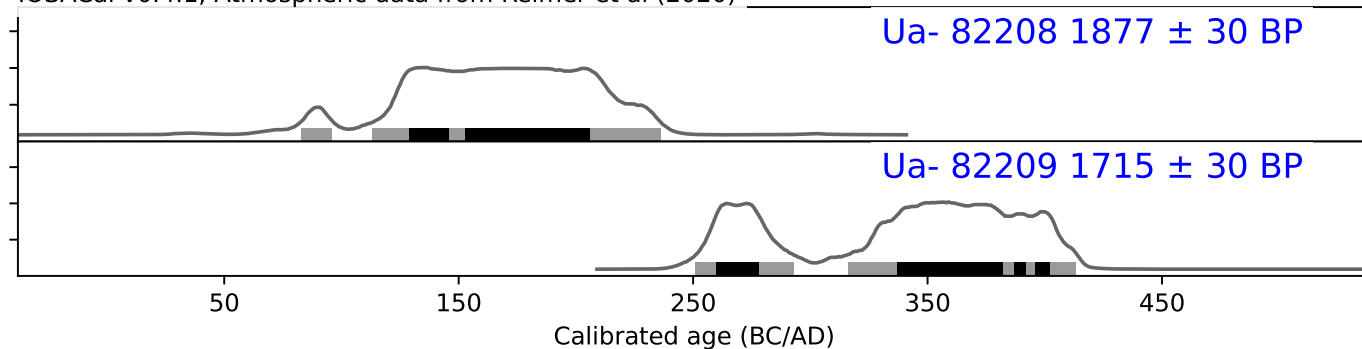
Maximilian Schmidt/Daniel Primetzhofer

Kalibreringskurvor

IOSACal v0.4.1; Atmospheric data from Reimer et al (2020)

Ua- 82208 1877 ± 30 BP

Ua- 82209 1715 ± 30 BP

IOSACal v0.4.1; Atmospheric data from Reimer et al (2020)

Ua- 82208: 1877 ± 30 BP

